

Aspectes a debatre. Els agents educatius i la personalització

L'educació formal aplega agents individuals i institucionals, cadascun amb objectius, obligacions i drets determinats essencialment per la configuració del sistema i la praxi dels seus professionals. La idea de posar la persona, l'aprenent, com a eix i veritable raó de ser de tot el sistema educatiu exigeix una reflexió profunda en tots els nivells i agents implicats. És necessari, per tant, plantejar-se què pot representar la personalització de l'aprenentatge per a tots i cada un dels agents del sistema educatiu.

Els models d'organització necessaris perquè les persones tinguin la capacitat i la propensió a continuar aprenent al llarg de la vida impliquen revisions i redissenys dels actuals models d'escolarització. Per això tenen un caràcter crucial els coneixements, els valors i les habilitats de les direccions dels centres, del professorat i els equips docents, de les famílies i dels gestors o administradors del sistema educatiu. Tots aquests agents han de treballar conjuntament sobre la base que personalitzar significa humanitzar el procés d'aprenentatge i donar prioritat a l'alumne per davant de qualsevol altre interès.

1. Implicacions per a l'alumnat

Per a cada alumne individualment considerat, la personalització de l'aprenentatge significa que s'atenen les seves necessitats i característiques individuals i que disposa d'un suport coordinat a l'escola i, més enllà, a la família i a la comunitat, que li permet reeixir en la seva feina, perquè es tenen en compte els seus talents, les seves dificultats i els condicionants del seu entorn. Això només es pot fer en un context escolar assenyat i ferm, que generi confiança i seguretat, en què es tractin amb eficàcia els problemes d'aprenentatge de cada estudiant i en què tingui una veu real en la seva activitat escolar.

L'alumne ha de ser corresponsable i ha de ser vist com un agent actiu a l'hora de determinar les prioritats. Ha de tenir oportunitat de contribuir al disseny del seu currículum i a l'establiment dels seus objectius d'aprenentatge. Aquest compromís és un factor de coresponsabilitat, perquè, si tot està decidit i no té res a dir-hi, no queda espai per a la participació ni, per tant, per a la personalització de l'aprenentatge.

En aquest procés, el guiatge i el suport proper dels diferents agents educatius ajuden els aprenents a valorar els seus talents i les seves aspiracions, a planificar els passos per assolir el que es proposin, a treballar cooperativament amb els altres en reptes i tasques, a mantenir un registre de les seves exploracions i activitats i a demostrar el seu aprenentatge en una àmplia gama de mitjans. Així, doncs, el centre de la personalització és l'alumne, que s'implica activament i responsablement en l'aprenentatge, se'n sent satisfet i veu que se'n surt, que aprendre genera satisfacció.

2. Implicacions per al professorat

Per al professorat, la clau és definir les condicions perquè la implicació esmentada sigui realment viscuda, activa i real. Personalitzar l'aprenentatge pressuposa que tots els professors i professores posen altes expectatives en cada alumne, li fan confiança per ser autònom i reeixir i, amb el seu criteri professional, situen la persona per davant del currículum. Evidentment, no n'hi ha prou que el professorat ho vulgui; cal que estigui en condicions de fer-ho. I fer que sigui possible és l'autèntica missió de l'organització escolar.

L'organització ha d'aconseguir que el professorat disposi de temps per a l'avaluació i la planificació i que inverteixi aquest temps en equip considerant cada alumne, cas per cas i de manera permanent, atenent-lo personalitzadament i en grup al llarg del curs. Ser capaç de mostrar-se obert per atendre la diversitat dels alumnes pot requerir importants canvis d'actitud: el professorat ha de confiar en la pròpia professionalitat, en els propis coneixements i alhora estar obert a les opinions i els punts de vista dels altres. Parlar amb els altres professors i fer anàlisi i recerca sobre la pròpia pràctica i experiència possiblement sigui, en aquest context, la forma més valuosa de formació del professorat en exercici.

La preparació del professorat per a la personalització de l'aprenentatge requereix una formació adequada i útil mitjançant uns itineraris personalitzats coherents amb els projectes de centre. Alhora els docents han de disposar de temps lliure durant la jornada escolar per fer que les activitats conjuntes amb els col·legues i l'atenció individualitzada dels alumnes siguin possibles. També cal incentivar el lideratge dins del centre, de manera que encoratgi aquesta actitud de treballar conjuntament, i desenvolupar un procés de carrera professional per tal que el professorat tingui l'obligació i l'oportunitat de revisar el seu aprenentatge professional.

3. Implicacions per als centres educatius

En la perspectiva dels centres educatius com a institucions, la personalització de l'aprenentatge comporta acceptar i assumir que cada alumne arriba amb una base de coneixements i un conjunt de destreses diferent, i també amb aptituds i aspiracions variades. Els projectes educatius dels centres han d'entendre i assumir que la pràctica habitual d'adscripció mecànica de l'alumne a un currículum estandarditzat pot ser un factor de desmotivació que l'allunyi del camí cap a l'èxit escolar i l'aprenentatge generador de satisfacció. En aquest sentit, cal ser receptiu a plantejar-se fins a quin punt els procediments tradicionals poden comportar que l'experiència d'aprenentatge de l'alumne sigui passiva i mediocre, llastada per insatisfaccions i desorientació.

Per personalitzar l'aprenentatge, l'activitat dels centres s'ha d'organitzar a partir del coneixement de l'alumne, l'avaluació de les seves necessitats i la determinació de desenvolupar el seu talent i la seva creativitat de la manera més apropiada. Amb aquesta finalitat, els centres han de desplegar un ampli repertori d'estratègies educatives en les quals les TIC són cridades a tenir un paper fonamental. En l'ensenyament personalitzat, el currículum ha d'estar connectat a la vida real sempre que sigui possible i ha de vincular els alumnes amb la seva educació futura. Els centres han d'identificar els aprenentatges essencials que els estudiants han de demostrar que han assolit per graduar-se.

La personalització comporta l'esforç dels centres educatius per ajustar els seus projectes als seus alumnes mitjançant formes molt diverses, tot promovent pràctiques docents efectives a l'hora d'organitzar l'entorn d'aprenentatge. Cal pensar en sistemes organitzatius i de gestió que facilitin la creació de comunitats de pràctica dels docents i que generin unes formes flexibles d'organització que superin la rigidesa horària i curricular. La gestió del binomi espai-temps és una eina bàsica per a l'exercici real de l'autonomia dels centres, on el temps escolar es concep també com a temps de l'alumne.

Amb aquesta finalitat, els centres han de treballar estretament amb les famílies, s'han d'obrir al seu entorn, han d'estar amatents i generar dinàmiques socials interactives amb les persones, les entitats i les organitzacions del seu àmbit. La transparència i els processos democràtics en la generació, elaboració i avaluació de projectes, des d'una perspectiva interactiva i cooperativa, esdevenen claus. La coordinació entre els centres educatius del territori —de la mateixa etapa educativa i els que marquen l'escolarització dels infants, joves i adults— pot permetre experiències interessants de la personalització.

Per a l'assoliment d'aquests objectius, cal comptar amb sistemes d'informació que donin àmplies dades de cada estudiant, per tal que les decisions sobre l'ensenyament i l'aprenentatge es puguin prendre de manera informada. L'organització del centre ha de possibilitar la captura en temps real de les dades relatives a cada alumne resultants d'actuacions com ara reunions, exàmens, entrevistes, informes, projectes, etc.

4. Implicacions per a les famílies

Per a les famílies, la personalització de l'aprenentatge significa que han de poder disposar amb regularitat d'informació actualitzada que permeti comprendre amb claredat què fa l'alumne i què pot fer en cada moment, com pot progressar i quins suports se li poden donar a casa. També significa que mares i pares tenen la possibilitat de participar en la planificació de l'educació futura dels seus fills i alhora tenen l'oportunitat de jugar un rol més actiu en la vida escolar, sabent que la seva contribució és benvinguda i valorada.

La personalització de l'aprenentatge exigeix potenciar al màxim la col·laboració escola-família. En aquest sentit són destacables les línies de treball que se centren en la tutoria personalitzada, que pot ajudar a establir sòlids lligams de confiança i treball conjunt entre les famílies, el professorat i els centres.

Els centres educatius han d'oferir a les famílies més possibilitats d'elecció i més ocasions interessants de participar amb eficàcia, compromís i continuïtat en el procés d'aprenentatge dels fills i filles.

5. Implicacions per a les administracions i la titularitat

Les administracions i els titulars de qui depenen els centres educatius s'han de creure que la personalització és possible i necessària. Han de crear les condicions en les quals els professors actuïn en equip per atendre els alumnes i els centres tinguin la flexibilitat i la capacitat per personalitzar l'experiència d'aprenentatge de tot l'alumnat. Avui dia, en el nostre context i en termes generals, la dificultat de personalitzar pot no ser només un problema de ràtios alumnes-

professors, sinó també de desplegament i reorganització dels efectius existents amb uns objectius renovats. Cal que les entitats responsables dels centres articulin un ampli programa de desenvolupament professional orientat a la personalització de l'aprenentatge, en què la interrelació entre persones i el foment de l'experimentació tinguin un paper essencial.

A més, cal que l'administració afavoreixi la personalització de l'aprenentatge proposant un currículum basat en les competències i els sabers —coneixements, processos, emocions, actituds— bàsics per viure en la nostra societat i per formar els ciutadans que hauran de crear l'arquitectura social del segle XXI i més enllà. La personalització és del tot consistent amb l'objectiu de preparar l'alumnat per a un aprenentatge al llarg de la vida.

En aquest aprenentatge al llarg de la vida, l'adquisició de competències genèriques i transversals relacionades amb la capacitat d'aprendre és fonamental. La capacitat per adquirir nous coneixements, per cercar i crear-se les condicions per aprendre en situacions i contextos diversos, és tant o més important que disposar d'un ampli bagatge de coneixements.

La personalització pot comportar un alleugeriment del currículum prescrit mitjançant la reconsideració dels aprenentatges bàsics i la diferenciació entre els aprenentatges bàsics propis de l'educació escolar inicial i els que no ho són. La personalització ha de garantir els aprenentatges bàsics i imprescindibles, i obrir la porta a afavorir els que contribueixen de manera important al desenvolupament i la formació de l'alumnat.

La planificació educativa també pot incidir de manera positiva en la personalització de l'aprenentatge i en la creació d'itineraris per a l'alumnat. La cooperació entre centres educatius, en totes les etapes educatives, i la complementarietat de l'oferta educativa, especialment en ensenyaments secundaris, poden oferir una possibilitat més àmplia a l'hora de fer el propi itinerari educatiu. Per això, la coordinació en l'oferta formativa i l'acció tutorial de referència esdevenen imprescindibles.